

Kristoffer Friis Bøegh:

Om dialektcykelturen i 1940 og udforskningen af artikelgrænsen mellem øst- og vestjysk

1. Indledning¹

I sommeren 1940 tog professor i nordiske sprog Peter Skautrup (1896-1982) og en gruppe af hans studerende på Aarhus Universitet ud på en 14 dage lang ekskursion på cykel – cykelturen i dansk dialektologi, her omtalt som *dialektcykelturen*. Ruten gik nordvest over fra Hundslund ved Horsens, og den endte i Hanherred og Thy. Det faglige formål var at lave optegnelser og derved ”fastlægge den geografiske grænse mellem vestjysk og østjysk sprog” (Gregersen 2016: 68), altså lingvistisk feltarbejde. I 1988 gav en af deltagerne, eller feltarbejderne, Erik Dreyer Jørgensen, et erindringsinterview til Universitetshistorisk Udvalg, i dag AU Universitetshistorie, hvor han bl.a. fortalte følgende om dialektcykelturen:

[Skautrup] tog os med på en dialekttur. Det må have været i 41’ eller 42’ [det var i 1940 – KFB], og vi var et hold på en halv snes stykker, der cyklede fra Horsens Fjord skråt op igennem Jylland for at følge dialektgrænsen mellem øst- og vest[jysk]. Og der havde han så på forhånd fået opgivet navne og adresser på en lang række meddelere, som vi opsøgte, og efter en spørgeliste skulle vi så undersøge, hvordan udtalen var på en lang række signifikante ord, når man vil fastlægge dialektgrænser. Og det var jo også meget interessant at være med i. Vi må håbe, at han bagefter havde lidt udbytte af vores lister.²

Dét havde han – dialektcykelturen blev vellykket videnskabeligt set: Gruppen besøgte et betydeligt antal meddelere, eller informanter, skrev notater om deres sprog og sprogbrug i et sæt til lejligheden indkøbte kladdehæfter, og Skautrup kunne efterfølgende redegøre i detaljer for grænseområdet mellem øst- og vestjysk med en række illustrationskort i første bind af *Det danske sprogs historie* (1944: 138 ff.).

Indtil slutningen af 1800-tallet talte langt de fleste danskere på landet dialekt, og endnu i perioden 1900-1950 var størstedelen af landboere dialekttalere (Pedersen 2019b: 229). Der var utallige forskelle imellem de traditionelle dialekter, men når det kommer til dialektlandskabet overordnet set, var der alligevel kun relativt få grammatiske træk, der markerede klare grænser mellem forskellige hovedområder, herunder i det jyske (jf. atlaskortene i *Jysk Ordbog*, herefter JO; www.jyskordbog.dk). Ét sådant træk var genstanden for feltarbejdet i 1940, nemlig artikelgrænsen mellem vest- og østjysk, dvs. skellet mellem den traditionelle brug af hhv. foranstillet og efterhængt bestemt artikel. Hvor østjysk – ligesom i ømålene og rigsdansk – har efterhængt bestemt artikel, har vest- og sønderjysk foranstillet bestemt artikel, så det eksempelvis hedder *æ mand* 'manden' og *æ hus* 'huset' (jf. Skautrup 1944: 138).

Skautrups beskrivelse af artikelgrænsens forløb er fortsat en standardreference inden for dansk sproghistorie (fx Gregersen 2016: 68; Pedersen 2019a: 288). Omvendt har de mange notater fra dialektcykelturen, altså selve kildematerialet, ikke siden været taget frem igen og vurderet på ny. De mange kladdehæfter er imidlertid bevaret i arkivkapsler på Peter Skautrup Centret, og jeg har til denne artikel foretaget en systematisk gennemgang af deres indhold, som jeg vil tage et nærmere kig på. De medvirkende på dialektcykelturen noterede ikke kun rent lingvistiske observationer, men nedskrev også metalingvistiske kommentarer, dvs. kommentarer om informanternes sprog og sprogbrug. Artiklen tager et kig på de lingvistiske data, og den trækker også på feltarbejdernes metalingvistiske kommentarer for dermed at give et mere eksplicit indblik i konteksten for og selve indsamlingen af dette dialektologiske kildemateriale. Artiklen perspektiverer desuden dialektcykelturen i forhold til dialektforskningstraditionen mere generelt.

Jeg kommer først ind på dialektcykelturen som forskningsprojekt og det indsamlede materiale (afsnit 2), og dernæst på de lingvistiske resultater af feltarbejdet (afsnit 3). Derefter laver jeg nedslag i forhold til feltarbejdernes tilgang til og den erkendelmæssige logik bag det empiriske arbejde (afsnit 4). Til afslutning følger en kort sammenfatning (afsnit 5).

2. Dialektcykelturen som forskningsprojekt og det indsamlede materiale

Skautrups tilgang til dialektforskning var præget af en ”red-hvad-reddes-kan-attitude” (jf. Hansen 2011: 300). Skautrups empiriske arbejde i regi af Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning, som han stiftede i 1932, havde et dokumentationslingvistisk sigte, motiveret af den overordnede sproglige virkelighed: at det danske sprogsamfund var under forandring, og at de traditionelle dialekter var på retur og blev erstattet af de moderne dialekter, eller regionalsprog (se Hansen 2011 for en oversigt; jf. også fx Pedersen 2019b).

Om dialektcykelturen skrev Niels Åge Nielsen, én af de studerende, der deltog i projektet som feltarbejder, og som senere blev medarbejder på JO og professor på Aarhus Universitet, følgende i en erindringsartikel her i *Ord & Sag*, godt 40 år efter ekskursionen:

I foråret 1940 havde Skautrup så øvelser over danske dialekter, især de jyske, og der blev som afslutning på semestret arrangeret en ekskursion, som skulle følge grænsen mellem øst- og vestjysk. Vi var otte studerende [de var egentlig 9, se nedenfor – KFB], der deltog sammen med professoren. (Nielsen 1982: 8)

Ud over Skautrup og Nielsen var deltagerne i projektet Arne Bjerregaard Jensen, Birgit Fomsgaard, Erik Dreyer Jørgensen, Ida Thiele, Inge Wohlert, Grethe Bondesen, Kristian Ringgaard (som også senere blev medarbejder på JO og professor) og Svend Schmidt-Nielsen.³ Figur 1 viser et billede af den samlede gruppe.

Figur 1. Dialektykelturens deltagere, alle iført studenterhuer. Stående fra venstre Kristian Ringgaard, Birgit Fomsgaard, Ida Thiele, Niels Åge Nielsen, Arne Bjerregaard Jensen, Erik Dreyer Jørgensen og Svend Schmidt-Nielsen. Siddende fra venstre Grethe Bondesen, Peter Skautrup og Inge Wohlert. Kilde: AU Universitetshistorie; www.uhist.au.dk/showroom/galleri/albummer/album001

Skautrup selv skrev følgende om dialektkykelturen og det indsamlede materiale i en ”Beretning om det ved Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning i 1940 udførte arbejde”:

I dagene 16.-30. juni foretog jeg sammen med 8 [igen, 9 – KFB] danskstuderende en undersøgelse af grænseområdet mellem øst- og vestjysk. Fra 72 sogne på strækningen fra Horsens fjord til Lildtangen fik vi fra ca. 160 punkter lige så mange optegnelser med besvarelse af forud tilrettelagte spørgelister. (Skautrup citeret efter Hansen 2011: 308)

Materialet fra dialektcykelturen er registreret samlet som ”Ms. 197”. Der er i alt 141 kladdehæfter. Alle hæfter er nummererede og indeholder som minimum information om optegneren/optegnerne, informanten/informanterne og stedet og datoen for optegnelsen. Nogle indeholder derudover kun information om artikelbrug (med måske blot en enkelt side af hæftet taget i brug), andre omhyggelige optegnelser om mange sproglige spørgsmål (hvor hæftet er godt fyldt ud).

I alt er der indsamlet data fra 155 informanter, der optræder med navn og andre relevante personlige detaljer (fødeår, fødested mv.). Nogle steder optræder der henvisninger til andre, der var til stede ud over de navngivne informanter, så antallet er i virkeligheden flere end 155. I en optegnelse fra Lild sogn (opt. Nielsen), hvor én mand er nævnt på forsiden af hæftet, nævnes det inde i hæftet, at ”baad[e] Manden og Konen er gode Meddelere”, og derudover optræder der henvisninger til ”en Mand vi traf (ca. 60, fra Sognet)” og ”en ung kvinde”, der også deltog i et eller andet omfang. I praksis er der dog kun oplysninger om artikelbrug fra 154 informanter/punkter, idet en kvinde fra Vesløs sogn er beskrevet som ”meget svært at få noget ud af”, og med følgende, opgivende tilføjelse: ”umuligt at opdage brug af artikel” (opt. Bjerregaard Jensen). Der er data fra 110 mænd (71 %) og 45 kvinder (29 %). Fødeår er registreret for alle informanter med undtagelse af én (en mand fra Hjerminde sogn, opt. Bondesen). Den ældste informant er født i 1851, den yngste i 1905 (medianværdi: 1867). 130 af informanterne (84 %) er født i samme sogn, hvor de senere blev opsøgt af feltarbejderne.

I 115 (74 %) af hæfterne er der desuden, som allerede nævnt og eksemplificeret, kommentarer om informanternes sprog og sprogbrug – og om deres kvalitet som kilder til talesprogsdata i det hele taget. Kommentarerne har i reglen ca. samme placering i hæfterne, nederst på første side. Man kan forestille sig, at de studerende er blevet opfordret af Skautrup til at notere relevante metalingvistiske observationer, så han efterfølgende bedre har kunnet vurdere kvaliteten af oplysningerne. Indholdet af kommentarerne spænder fra helt overordnede karakteristikker (fx ”god Meddeler”, opt. Schmidt-Nielsen) til mere detaljerede, kontekstspecifikke beskrivelser (fx

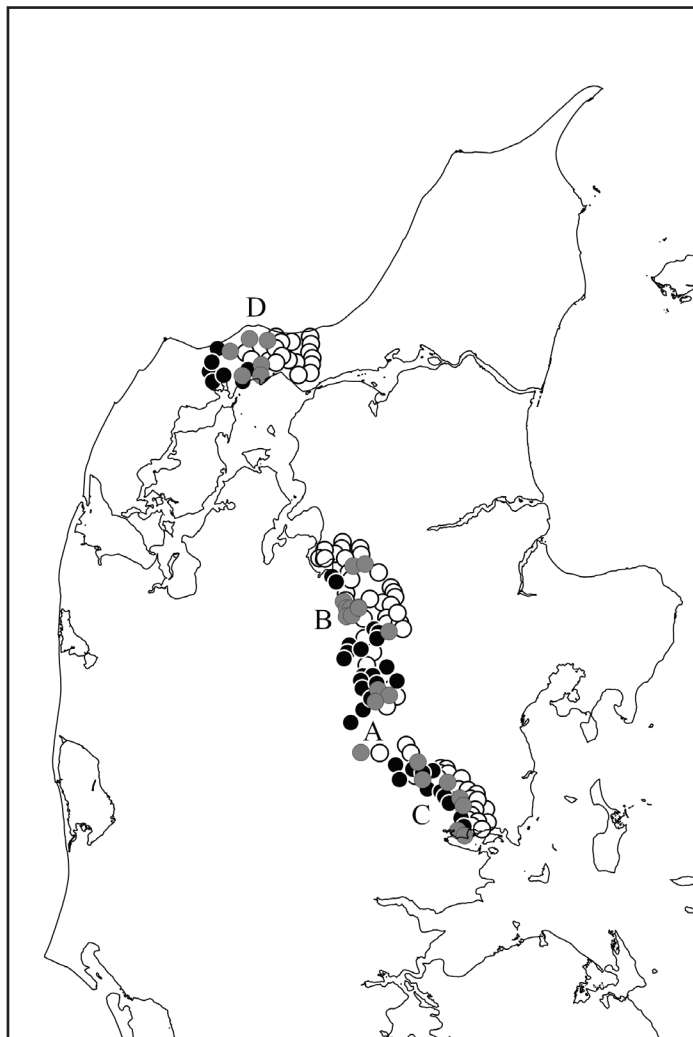
”beherskede ikke dialekten særlig godt i begyndelsen, men blev bedre”, opt. Nielsen) etc.

3. De lingvistiske resultater

Artikelgrænsen er blevet beskrevet som ”Den berømteste Dialektgrænse i Danmark” (Thorsen 1912), og der er skrevet meget om den i tidens løb (se Ejkskjær 1996 for en oversigt). Den diskuteres tidligst af Erik Pontoppidan (1745) og efterfølgende af bl.a. K.J. Lyngby (1859). Foranstillet artikel i jysk er tidligst atteret i kilder fra 1500-tallet, og sprogkontakt med nedertysk kan formodes at have bidraget til at modstå presset fra efterhængt artikel (jf. Pedersen 2019a: 288). Sproghistorisk er artiklen ifølge Skautrup (1944: 141) grammatikaliseret fra det demonstrative pronomen *then/thet* (sml. moderne dansk *den/det*), i svækket form *thæ*. Artikelgrænsens overordnede forløb blev kortlagt i det dialektgeografiske hovedværk *Kort over de danske folkemål med forklaringer* (Bennike & Kristensen 1898-1912, kort 80), og dens forløb i detaljer kan som nævnt følges hos Skautrup (1944: 138 ff.), som baserer sin analyse bl.a. på optegnelser fra dialektcykulturen.

Der var i 1940 gode grunde til at gå artikelgrænsens forløb efter i sømmene. Dette kan ses afspejlet i optegnelserne fra dialektcykulturen. Figur 2 viser et oversigtskort over de lingvistiske data fra kladdehæfterne, i alt 154 belæg, som er plottet ind i et GIS-program, dvs. et geografisk informationssystem, ud fra stedsangivelserne i optegnelserne. Som man kan se på kortet, er der nogle områder, hvor der er, hvad man kan betegne som flydende forhold frem for nogen egentlig skarp artikelgrænse. I alt udviser 28 informanter (18 %) variation i forhold til artikelbrug.

Sydvest for Silkeborg, i Them sogn, ses eksempelvis et område (markeret med ”A” på kortet) med varierende brug af foranstillet og efterstillet bestemt artikel. I flere af optegnelserne fra Them karakteriseres informanterne da også som ”voklende” (opt. Wohlert) mellem øst- og vestjysk mønster (se i øvrigt Hansen 2009 for en undersøgelse af dialekten i Them sogn). Også Viborgeggen (markeret ”B”) springer i øjnene som et område med betydelig variation, uden klar afgrænsning mod vest mellem hhv. vest- og østjysk mønster (jf. også Skautrup 1944: 140). En informant fra områdets sprog beskrives

Figur 2. 154 individuelle belæg for artikelgrænsens forløb. Sorte cirkler = foranstillet bestemt artikel; hvide cirkler = efterhængt bestemt artikel; grå cirkler = variation i artikelbrug.

i en optegnelse som ”stærkt blandet”, med ”skiftevis foranstillet og efterhængt Artikel” (opt. Fomsgaard). Det hænger sandsynligvis sammen med nærheden til Viborg og dermed bysprog; i hvert fald nævnes det i en anden optegnelse, at ”der ligger en Fabrik i nærheden”, hvorfor ”Sproget [er] stærkt paavirket” (opt. Fomsgaard).

Andre steder ligger artikelgrænsen tilsyneladende mere fast. Det gælder fx på Horsenseggen, udgangspunktet for dialektcykelturen, og nordvest over derfra (markeret ”C”). Den variation, der findes dér, falder generelt mellem det vest- og østjyske skel, altså inden for et dialektgrænsesområde. Historisk er artikelgrænsen her rykket østpå, hvilket kan være med til at forklare dette ret klare mønster, som vel at mærke ikke har sin baggrund i en naturlig grænse i terrænet. Viggo Sørensen (1982: 46) nævner peståret 1659 som en katastrofe, der her fik indflydelse på dialektgeografien: Som følge af pesten døde ca. halvdelen af befolkningen i et bælte fra Ribe til Horsens, men grundet fordelagtige fæstevilkår blev de mange ødegårde hurtigt genbemandet af tilflyttere fra Vest- og Sønderjylland. Sørensen (1982) påviser desuden, at der findes rester af efterhængt artikel i visse dialektale udtryk fra dette område. I optegnelser fra dialektcykelturen karakteriseres informanter fra området generelt med ord som fx ”udmærket” (opt. Nielsen) eller ”sikker” (opt. Bondesen).

Et sidste eksempel er et område i det nordvestjyske, mere specifikt i og omkring sognene Lild og Tømmerby mv. (markeret ”D”). Hanherred i det hele taget er et overgangsområde mellem øst- og vestjysk, hvor traditionelt dialektalt sprog er blevet beskrevet som manglende bestemt artikel ved nogle substantiver (jf. Ejskjær 1996: 31). Ifølge Skautrup (1946) kan dette betragtes som et område, hvor artikelbrug ganske enkelt aldrig slog stærkt igennem historisk. På den baggrund kan det ikke overraske, at vi her ikke ser konsistent artikelbrug i optegnelserne fra dialektcykelturen. De forskellige informanter fra dette område karakteriseres i optegnelserne generelt med variationer af ”god Meddeler” (opt. Schmidt-Nielsen), og sideløbende er der så henvisninger til ”blandet Artikelbrug” (opt. Bjerregaard Jensen), ”Artikelløshed” (opt. Nielsen) mv.

4. Feltarbejdernes kommentarer i forhold til det empiriske arbejde

Feltarbejderne observerede altså dels relativt faste mønstre, dels variation i forhold til artikelbrug i grænseområdet mellem øst- og vestjysk. I dette afsnit søger jeg at belyse yderligere aspekter af dialektcykulturen som undersøgelse ved at lave nedslag i forhold til feltarbejdernes tilgang til og den erkendelsesmæssige logik bag det empiriske arbejde, sådan som disse emner ses afspejlet i kommentarerne i kladdehæfterne. Grundet pladsbegrænsninger forholder jeg mig kun til et udvalg af kommentarer, men de viste eksempler er repræsentative for materialet som helhed.

Fra begyndelsen af de systematiske dialektoptegnelser i Danmark i anden halvdel af 1800-tallet søgte dialektforskere efter de mest traditionelle dialektformer, der blev set som de mest systematiske og konsistente, og man søgte generelt stedstabile, ældre mennesker som informanter (jf. fx Pedersen 2009). Man prioriterede i dialektforskningen generelt at finde informanter med god hukommelse, da de traditionelle dialekter var på retur, og traditionelle dialektformer derfor nogle gange måske kun fandtes som erindrede former (jf. også fx Gudiksen 2010). Metalingvistiske kommentarer i hæfterne fra dialektcykulturen afspejler, at feltarbejderne netop var bevidste omkring, at sprogsamfundet var under forandring, og at dette havde konkrete sproglige konsekvenser, de måtte forholde sig til i det empiriske arbejde. Om en kvinde fra Lynderup sogn bemærkes det bl.a., at hun ”i gl. dage altid [sagde] æ”, men at hun nu ”er holdt op. Hun bruger nu efterhængt art[ikel]. Det er vel i de sidste 40 år” (opt. Nielsen). Om en anden informant bemærkes der bl.a. følgende: ”Meget daarlig. Paavirket af Rigssprog. Brugte i Beg[yndelsen] kun efterhængt Artikel; men naar Talen var om gamle Dages Sprog, foransat” (opt. Ringgaard).

Når det kommer til tilgangen til sproglig variation hos feltarbejderne, så ses det afspejlet i kommentarerne, at de var opmærksomme på og forholdt sig kritisk til sammenhængen mellem sprogbrugeres mobilitet og deres brug af traditionelle dialektformer, eller mangel på samme (jf. også fx Monka 2015). En mand fra Svostrup sogn, som også havde boet i Silkeborg, omtales på følgende måde: ”dårlig meddeler, påvirket af sproget i Silkeborg, da han har opholdt sig der af og til i

45 år” (opt. Schmidt-Nielsen). Om en anden mand nævnes det bl.a., at han er ”hurtigt opfattende, men har i sin Ungdom opholdt sig forsk. Steder” og ”derfor sikkert [har] en Del mere rigssprogsagtige Udtaler” (opt. Bjerregaard Jensen). Om en tredje mand hedder det ligefrem, at han ”havde været for meget borte fra Egnen til at kunne tale sin Dialekt med nogenlunde Sikkerhed” (opt. Bjerregaard Jensen).

Forbeholdene til trods indsamlede man systematisk information om de forskellige informanternes talesprog, og tilsyneladende (dog med det forbehold, at det skriftlige materiale fra dialektcykelturen har åbenlyse begrænsninger i denne henseende) uden at ”rette” dem. Om en mand fra Hjordemål sogn nævnes det, ”at han til daglig [generelt] ingen artikel brugte. Når vi brugte en artikel, blev han i første omgang forvirret, så kunde han imitere vores artikelbrug, ellers i en del tilfælde brugte han ingen artikel” (opt. Fomsgaard, oprindeligt understregning). Til sammenligning præsenterer Yonatan Goldshtein & Liv Moeslund Ahlgren (2021) eksempler på situationer i en række dialektinterview fra 1970’erne, hvor dialektforskere ”retter på” informanternes talesprog for at få dem til at bruge mere, og flere, traditionelle dialektformer.

Internationalt var informantprototypen i dialektforskningen op igennem det 20. århundrede de såkaldte NORMs: *Non-mobile, Older, Rural Males*, dvs. fastboende, ældre mænd på landet (jf. Chambers & Trudgill 1980: 33 f.). Materialet fra dialektcykelturen afspejler da også, at feltarbejderne konsekvent vurderede stedstabile informanter mere positivt end geografisk mobile. Eksempelvis beskrives en mand ”f. 1875 i Øsløs”, og som ”har boet i Øsløs siden 1875”, som ”god” (opt. Bondesen), hvorimod en mand, som var født 1878 i Brovst og først var flyttet til Kettrup sogn, hvor han blev opsøgt af feltarbejderne, i 1900, blev betegnet som en ”elendig Meddeler” (opt. Bjerregaard Jensen) – og det til trods for, at de to leverede omtrent sammenlignelige data.

I forhold til prioriteringen af informanternes køn er der ifølge Henrik Hovmark (2016) ikke meget, der tyder på, at man systematisk prioriterede mænd frem for kvinder i det 20. århundredes danske dialektforskning. Størstedelen (71 %) af informanterne fra dialektcykelturen er ganske vist mænd, men omvendt findes der flere eksempler som det følgende, hvor en stedstabil, ældre mand (på papiret en ideel NORM) i en optegnelse omtales som ”ret affædig,

vakler i en del tilfælde”, hvorfor ”en midaldrende datter” – der ellers ikke er nævnt særskilt som informant – ”medvirkede og støttede hans Hukommelse” (opt. Nielsen).

En række yderligere afvigelser fra en egentlig NORM-baseret tilgang, altså i prototypisk forstand, kan ses afspejlet i materialet fra dialektcykelturen. Det drejer sig især om situationer, hvor praktiske hensyn fik forrang i feltarbejdet. I et tilfælde var det slet og ret ”Meddelerens Søn, Jens Nielsen, 31 Aar, [der] besvarede de fleste af Spørgsmålene” (opt. Bondesen), da informanten selv nærmest ikke deltog i samtalen, men var ”fraværende” (enten mentalt eller fysisk, det fremgår ikke). I et andet tilfælde bemærkes det (måske let overrasket?), at en yngre informant ”trods den unge alder” er ”en god meddeler” (opt. Fomsgaard, oprindelig understregning) – hvor ”god” kan antages at være kort for ’repræsentativ for et systematisk og kohærent sprog i det pågældende sprogsamfund’. Sådant er det i hvert fald i en del tilfælde; fx betegnes en kvinde bosat i Mammen sogn, men som oprindeligt var fra Vinkel sogn, som en ”ret god meddeler”, for ”så vidt vi kunne dømme, talte hun Vinkeljysk (fødestedet) og var ikke påvirket af [f] Mammen-jysken” (opt. Fomsgaard).

Til opsummering kan man konstatere, at når feltarbejderne prioriterede stedstabile informanter, så var grunden til dette, at denne informanttype erfaringsmæssigt gav bedre muligheder for at få adgang til traditionelt dialektalt talesprog. Imidlertid var 1940, som resultaterne også afspejler, og som feltarbejderne var opmærksomme på i forhold til sammenhænge mellem mobilitet, sproglig variation og sprogforandring, i nogle tilfælde allerede forholdsvis sent i forhold til dette. Et sidste eksempel varsler skæbnen helt generelt for foranstillet artikel de fleste steder langs artikelgrænsen anno 1940: ”Foranstillet Artikel gammeldags. Nu har alle efterhængt” (opt. Ringgaard).

5. Afslutning

I denne artikel har jeg taget et nyt kig på en klassisk undersøgelse inden for den danske dialektforskningstradition: dialektcykelturen i 1940. Artiklen har berørt baggrunden for dialektcykelturen som forskningsprojekt, dens deltagere, det indsamlede materiale og de lingvistiske resultater af feltarbejdet, og den har præsenteret nedslag i

forhold til feltarbejdernes tilgang til og den erkendelsesmæssige logik bag det empiriske arbejde. Dermed har artiklen søgt at give et mere eksplicit indblik i nogle af omstændighederne bag udforskningen af den såkaldt ”berømteste Dialektgrænse i Danmark”, også set i lyset af dialektforskningstraditionen mere generelt.

Til afslutning viser figur 3 den samlede gruppe fra dialektcykelturen, der står klar til afgang.

Figur 3. Dialektcykelturens deltagere klar til afgang. Billedet er sendt som postkort til fru Helle Schmidt-Nielsen, Hundslund (sandsynligvis et familiemedlem til Svend Schmidt-Nielsen) med følgende hilsen på bagsiden: ”Hjertelig tak for al venlighed og gæstfrihed”. Kilde: Peter Skautrup Centret.

Litteratur

- Bennike, V. & M. Kristensen. 1898-1912. *Kort over de danske folkemål med forklaringer*. København og Kristiania: Gyldendalske Boghandel/Nordisk Forlag.
- Chambers, J.K. & P. Trudgill. 1980. *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ejskjær, I. 1996. The Danish Article-Isomorph (The So-called ‘Most Famous Dialect Boundary in Denmark’). *DiG* 4: 27-35.

- Goldshtein, Y. & L.M. Ahlgren. 2021. Ideologies of Language and Place: Conflicting Expectations to Dialectal Speech Between Informants and Dialectologists. *Journal of Postcolonial Linguistics* 5: 178-203.
- Gregersen, F. 2016. Sproghistorie og sprogteori. I E. Hjort, H. Galberg Jacobsen, B. Jørgensen, B. Jacobsen & L.K. Fahl (red.), *Dansk Sproghistorie. Bind 1. Dansk tager form*, 35-77. Aarhus/København: Aarhus Universitetsforlag/DSL.
- Gudiksen, A. 2010. Sedlen Stavbakterie findes dog vist ikke længere i Samlingerne: Om indsamling af materiale til Ømålsordbogen. *Nordiske Studier i Leksikografi* 11: 130-139.
- Hansen, I.S. 2009. Jysk mellem øst og vest – dialekten i Them sogn. I H. Hovmark, I.S. Sletten & A. Gudiksen (red.), *I Mund og Bog: 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009*, 289-302. København: Afdeling for Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet.
- Hansen, I.S. 2011. Livslange indsatser – om arbejdet hen imod Jysk Ordbog. I T. Arboe & I.S. Hansen (red.), *Jysk, ømål, rigsdansk mv.: Studier i dansk sprog med sideblik til nordisk og tysk: Festskrift til Viggo Sørensen og Ove Rasmussen*, 299-316. Aarhus: Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning.
- Hovmark, H. 2016. Women in the Dictionary of Danish Insular Dialects. I M. Victoria Domínguez-Rodríguez et al. (red.), *Words across History: Advances in Historical Lexicography and Lexicology*, 262-275. Las Palmas de Gran Canaria: Servicio de Publicaciones y Difusión Científica de la Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.
- JO = Jysk Ordbog. 2000 ff. Tilgængelig via www.jyskordbog.dk (tilgået 19. oktober 2022).
- Lyngby, K.J. 1859. *Bidrag til en sønderjysk Sproglære*. København: I commission hos F.H. Eibe.
- Nielsen, N.Å. 1982. Sådan startede det. *Ord & Sag* 2: 7-11.
- Monka, M. 2015. Mobilitet og sprogforandring. *Nydanske Sprogstudier* 49: 98-112.
- Pedersen, I.L. 2009. Dialektbegrebets opkomst og nationalromantikken – konsekvenser for dialektforskningen? I A. Gudiksen, H. Hovmark, P. Quist, J. Scheur & I.S. Sletten (red.), *Dialektforskning i 100 år*, 65-82. København: Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet.
- Pedersen, K.M. 2019a. Bøjning. I E. Hjort, H. Galberg Jacobsen, B. Jørgensen, B. Jacobsen, M.K. Jørgensen & L.K. Fahl (red.), *Dansk Sproghistorie 3: Bøjning og bygning*, 277-302. Aarhus/København: Aarhus Universitetsforlag/DSL.

- Pedersen, K.M. 2019b. Udforskning og kilder. I E. Hjort, H. Galberg Jacobsen, B. Jørgensen, B. Jacobsen, M.K. Jørgensen & L.K. Fahl (red.), *Dansk Sproghistorie 3: Bøjning og bygning*, 229-233. Aarhus/København: Aarhus Universitetsforlag/DSL.
- Pontoppidan, E. 1745. *Om det Danske Sprogs Skiæbne udi Sønder-Jylland eller Slesvig*. København: Det Kgl. Videnskabernes Selskabs Skrifter.
- Skautrup, P. 1944. *Det danske sprogs historie*. Bd. 1. København: Gyldendal.
- Skautrup, P. 1946. Folkemålet. I C. Brunsgaard & H.E. Pedersen (red.), *Landet mod Nordvest. Thy og Vester Han Herred*, 187-198. København: Forlaget Bauta.
- Sørensen, V. 1982. Om muenen, o æ mårer, om monner. *Ord & Sag* 2: 40-50.
- Thorsen, P.K. 1912. Den berømteste Dialektgrænse i Danmark. *Afhandlinger og breve* 2: 107-135.

Noter

- 1) Tak til en anonym fagfællebedømmer for rigtig gode kommentarer og forslag, som hjalp mig til at skærpe argumentationen i artiklen.
- 2) Transskriberet fra www.auhist.au.dk/fileadmin/www.auhist.au.dk/historisk_showroom/galleri/album/1940__dialekturen/lyd-dreyer-dialekttur.wav (tilgået 19. oktober 2022).
- 3) I sprogvidenskabelige kredse havde mange også før retskrivningsreformen i 1948 taget bogstavet <â> til sig. I kladdehæfterne fra dialektcykelturen kan man se, at flere af deltagerne eksperimenterede med at ændre stavemåde for eget navn; fx optræder stavemåderne <Fomsgård>, <Bjerregård> og <Ringgård>. Kun Niels Åge Nielsen skiftede dog <Aage> ud med <Åge> permanent.